

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VE ASKERİ FAALİYETLERİNİN AMİD KAZÂSINA YANSIMALARI¹

Dr. Gürkan CEVGER²

ÖZET

18. yüzyılda Osmanlı Devleti; doğuda İran, batıda Avusturya ve Rusya ile birçok savaş yapmıştır. Bu savaşlarda kullanılan asker, gıda maddeleri ve savaşların finansmanını sağlayan vergiler Osmanlı halkından tedarik edilmiştir. Devlet, bu ihtiyaçlarını gidermek için imparatorluğun her yerine zaman zaman fermânlar göndermiş ve ordunun birçok ihtiyacını bu şekilde gidermiştir. Seferlerde ihtiyaç duyulan malzemeler genellikle fermanlar ile halktan aynı şekilde toplanırken, bazen de bu mallar halktan satın alma yoluyla tedarik edilerek orduya teslim edilmiştir. Yine seferlerde lâzım olan asker ihtiyacı da kazâ ve sancaklara gönderilen emir ve fermanlar ile sağlanmış istenilen askerlerin belirtilen yerlere muntazam şekilde gönderilmesine dikkat edilmiştir. Bu çalışmada; 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin İran, Rusya ve Avusturya İmparatorluğu ile yapmış olduğu savaşlarda stratejik bir konumda olan Diyarbakır Eyâleti'nin yönetim merkezinde yer alan Amid Kazâsı'nın bu seferlerde orduya vermiş olduğu asker, savaş malzemeleri, gıda maddeleri ve hayvan yemleri üzerinde durulmuştur. İncelenen dönemde Amid Kazâsı'ndan temin edilen gıda maddeleri ve hayvan yeminin cins ve miktarları, savaş malzemeleri sayısı ve diğer eşyalar tablolar halinde verilmiş böylece araştırma desteklenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Amid, Malzeme Temini, Savaş.

THE REFLECTIONS OF THE POLITICAL AND MILITARY ACTIVITIES OF THE OTTOMAN STATE IN THE 18TH CENTURY TO THE AMID DISTRICT

ABSTRACT

Ottoman Empire in the 18th century; Iran, in the east, Austria and Russia in the west has made many wars. The taxes used to finance the warfare, food and wars used in these wars were obtained from the Ottoman people. The state, in order to meet these needs, sent empires to all parts of the empire from time to time and the army's many needs were eliminated. The materials needed in the voyages were usually collected from the people in the same way as the edicts, and sometimes these goods were supplied to the army by procurement from the public. In addition, the soldiers who are in need of military service and orders and edicts sent to the sancak and the soldiers required to be sent regularly to the specified places have been paid attention. In this study; 18th century, the Ottoman Empire, Iran, Russia and the Empire of the Austrian Empire, which is in a strategic position in the wars of the Diyarbakır region, which is located in the headquarters of the Congregation of the military soldiers, war materials, food and animal feeds were focused on this campaign. . In the examined period, the number and quantity of foodstuffs and animal feed obtained from Amid district, number of war materials and other items were given in tables so that the research was tried to be supported.

Keywords: 18th Century, Amid, Material Supply, War.

¹ Bu makale; 2016 yılında Atatürk Üniversitesi'nde sunulan ve kabul edilen "18. Yüzyılda Amid (Diyarbakır) Kazâsı) adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, gurkan.cevger@amasya.edu.tr.

GİRİŞ

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti gerek batıda, gerekse doğuda birçok devlet ile savaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin batı cephesinde Nemçe, Venedik, Eflak, Belgrat'a gerçekleştirdiği ve Avusturya-Venedik seferleri adı altında yaptığı savaşlar ile doğuda Bağdat, Musul, Kerkük havzasında İran ile yaptığı birçok savaş olmuştur (Uzunçarşılı, 2010:97-214).

Bu savaşlar esnasında devletin ihtiyaç duyduğu asker, gıda ürünleri, hayvan yemi, binek ve yük hayvanları, cephane gibi malzemeler imparatorluğun farklı bölgelerinden nakdi ve aynı olmak üzere farklı şekillerde toplanmaktaydı. Bu malzemeler devletin emir ve fermânları ile imparatorluğun farklı yerlerine bildirilmekte idi. İncelenen dönemde Amid Kazâsı'ndan İran, Avusturya ve Rusya harpleri için aynı ve nakdi birçok maddenin devlete verildiği görülmektedir. Özellikle kazânın asker toplanması ve sevk edilmesi ile savaş araç ve gereçlerinin toplanması ve orduya teslim edilmesi hususunda devlete önemli miktarda katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle Amid Kalesi'nin sahip olduğu büyük ambarlar sayesinde devletin ihtiyaç duyduğu birçok malzemeye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada; Osmanlı Devleti'nin İran, Avusturya ve Rusya ile yapmış olduğu savaşlara, Amid Kazâsı'nın katkısı üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.ASKER, CEPHANE VE DİĞER MALZEMELERİN TEMİNİ

XVIII. yüzyılda Amid Kazâsı; gerek doğuda İran, gerekse batıda Rusya ve Avusturya ile yapılan harplerde orduya asker, cephane ve malzeme tedarikinde önemli merkezlerden biri konumundadır. Mesela Diyarbakır Eyâleti'ne gönderilen 25 Kasım 1732 tarihli fermânda Van Kalesi muhafazasında bulunan Timur Paşa'nın mahiyetine verilmek üzere Diyarbakır Eyâleti'nde bulunan aşiret ve kabilelerden her bayrağı ellışer nefer olmak üzere yirmi bayraktan bin nefer piyadenin tahrir edilerek, Van Kalesi muhafazasında görevlendirilmeleri istenmektedir³ (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 313:51).

27 Şubat 1733 tarihinde Doğu cephesindeki Bağdat'ta görevlendirilmek ve Bağdat muhafızı serasker Ahmet Paşa'nın emrine verilmek üzere Amid'den beş yüz nefer süvari askerinin temin edilmesi istenmiştir. Amid'den istenen süvari askerleri için Cihanbeyli İsmail Ağa başbuğ tayin edilmiştir (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 310:32-34).

Osmanlı'da herhangi bir yere savaş kararı alındığında seferberlik başlatılmakta ve tüm kazâ, nahiye ve sancaklara emirler gönderilerek en kısa sürede hazırlıkları tamamlayıp askerleri ile orduya katılmaları istenirdi. Eğer sefer Avrupa tarafına olacaksa Davutpaşa ve Edirne sahrasında Anadolu tarafına sefer düzenlenecekse Üsküdar'da hazırlıklar başlatılır ordu toplanırdı (Yıldız,2006:45-46).

İncelenen dönemdeki arşiv belgelerinden Osmanlı Devleti'nin batı cephesinde Avusturya ve Rusya ile yaptığı savaşlarda kullanılmak için Amid Kazâsı'ndan da asker istenildiği görülmektedir. Mesela Amid'de görevli yeniçeri serdari, yeniçeriler ve kuloğullarına gönderilen 17 Mart 1739 tarihli bir fermânda Nemçe ve Moskof üzerine düzenlenecek askeri sefer için bütün neferlerin Edirne sahrasında orduya katılmaları istenmekte, orduya katılmakta geç davranan veya görevini aksatanların buldukları sancaklardaki kalelere hapsedilecekleri ve affedilmeleri için emr-i şerif gönderilmedikçe kesinlikle af edilmeyecekleri tembihlenmektedir (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 360:8).

³ “Diyarbakır eyâletinde vâki aşâir ve kabâilden her bayrağı ellışer neferden yigirmi bayrak olmak üzere bin nefer piyade levendât tahrir etdirmek üzere tertip ve fermânım olup...”

Amid Kazâsı'na gönderilen bu emri müteakiben Rusya ve Avusturya seferleri için tüm kuloğulları ve yeniçerilerin yanında eski ağa ve alemdarların da sefere katılmaları için 8 Nisan 1739 tarihinde tekrar emr-i şerif gönderilmiştir (Diyarbakır Şeriyye Sicili,360:19).

XVIII. yüzyılda Amid Kazâsı'nın savaşta kullanılacak cephanelerin ilgili yerlere nakledildiği, göreve giden askerlerin ikmal ve iaşelerinin sağlandığı önemli bir askeri merkez olduğu görülmektedir. Mesela Amid voyvodasına ve kadısına gönderilen 5 Temmuz 1740 tarihli bir fermânda Bağdat Kalesi'nde bulunan cephane için Keban Madeni'nde üretilen kurşundan yedi yüz on kantar satın alınarak kelekler vasıtasıyla Bağdat'a gönderilmesi ve satın alınması istenen kurşunun ücretinin Amid voyvodalığı tarafından ödenmesi istenilmiştir (Diyarbakır Şeriyye Sicili, 313:41).

Amid Kazâsı askeri birliklerin geçiş güzergâhında bulunması, sefere iştirak eden askerlerin cephane, malzeme ve iaşelerinin sağlanması sebebiyle önemli bir merkezlerden biridir. Mesela Şam muhafazasına tayin edilen Kars Kalesi'ndeki yeniçeri neferlerinin Şam'a giderken uğradıkları her bölgede kendilerine iaşe verilmesi için yol üzerindeki kadı, nâib, yeniçeri serdarları ve ayân-ı vilâyet'e gönderilen 6 Şubat 1741 tarihli fermânda askerlerin geçtiği her mahalde bölge ahalisinin askerlere et, ekme ve yük hayvanı vermesi emredilmektedir. Bu emirde Amid'den geçen askerler için kazâ ahalisinin vereceği gıda ürünleri ve miktarları belirtilmiştir⁴ (Diyarbakır Şeriyye Sicili, 360:151).

XVIII. yüzyılda Amid'in iç kalesinde bulunan cephaneliğin ordunun ihtiyaç duyduğu malzeme ve cephanelerin temin edilmesinde önemli bir yeri vardır. Amid Kalesi dizdarı Seyyid İsmail Ağa'ya gönderilen 1777 tarihli bir buyruğuda, Amid Kalesi'nde bulunan cephanelikten gerekli malzeme ve cephanenin listesi verilerek orduya teslim etmesi emredilmektedir (Cevdet Askeriye, 14172:1).

Bu emire göre Amid Kazâsı'ndan orduya teslim edilmesi istenen malların adı ve miktarı şu şekildedir.

Tablo 1: Amid Kalesi Cephaneliğinden Orduya Verilen Malzemeler⁵

28 Ocak 1777		27 Haziran 1778		8 Haziran 1779	
Malzeme Adı	Adedi	Malzeme Adı	Adedi	Malzeme Adı	Adedi
Harar	10	Büyük Kantar	1	Tuzluk	4
Harar ve Çerge	33	Kilim	80	Urgan	75
Demir Leğen	1	Tencere Kapağı	20	Sarık	47
Mitil	1	Sahan	19	Balta	2
Kilim	5	Karavana	9	Kıl Harar	2
Meşin	25	Güğüm ve Ocak	11	Biz-i Sancar (sivri kama)	50
Kendir	1	İbrik	10	Demir	80
Kurşun	1	Fener	5	Urgan-ı Sancar	55
Sahan	2	Oturak	3	Katran	97
Demir	1	Musluk	15	Şalvar	1
Harar	45	Harar	12	Köstek	85

⁴ “ kala-i mezbûrdan mahalli-i mezkûra varınca nüzûl eyledikleri menâzilde mevcut olan neferatlarına göre beher neferine yevmiye bir çift nan ve beş neferine yevmiye bir kıyye güşt, ta'yînât ile ağırlıkları tahmîl için dahi her on neferine bir res mekkâre davarı ahâli-i kazâ tarafından verilmek fermânım olmağın...”.

⁵ Bu tablonun oluşturulmasında Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda ve Cevdet Askeriye Fonunda yer alan 14172 numaralı arşiv belgesinden istifade edilmiştir.

Çuval	35	Kazan	1	Yular	15
Kendir	5	Kaşık	3	Sarık	75
----	----	Fener	3	Demir	35
----	----	İbrik	3	Kır Harar	80
----	----	Karavana	5	Kıl Torba	45
----	----	Urgan	15	Kilim	25
----	----	Balta	5	Biz-i Sancar	65
----	----	Kova	5	Tencere	35
----	----	Tabak	5	Karavana	35
----	----	Kapak	1	Kalay	17
----	----	Tencere Kapağı	30	Kantar	3
----	----	Lengeri	9	Kıl Torba	60
----	----	Küçük Sahan	42	Kıl Harar	28
----	----	Tas	3	Urgan	60
----	----	Tepsi	1	Biz Masarı	31
----	----	Meşin	9	Tencere ve Kapak	40
----	----	Musluk	9	Büyük Kazan	1
----	----	Oturak	9	Karavana	40
----	----	Kova	9	Küçük Kazan	1
----	----	Çizme	9	Kalay	40
----	----	Kispet	9	Tava	32
----	----	Şalvar	9	Karavana	27
----	----	Fener	1	Kalay	17
----	----	Dabağ Tepsisi	1	Demir	25
----	----	Kendir	350	Katran	75
----	----	Demir	115	Sarık	75
----	----	Fitul Ağacı	2	Köstek	65
----	----	Tomar	6	Yular	25
----	----	Fitul Masarı	3	Oturak	3
----	----	Barut Kesesi	2	Şalvar	3
----	----	Köstek	1	Meşin	3
----	----	Nacak Balta	2	Örtü	5
----	----	Kazma Sapı	37	Kurşun	5 Batman
----	----	Yular ve Eyer	1	----	----
----	----	Keser Kabzanı	5	----	----
----	----	Katran	39	----	----
----	----	Güğüm	1	----	----

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere Amid Kazası'ndan orduya farklı türden birçok malzemenin verildiği anlaşılmaktadır. Bu malzemeler genellikle sefer sırasında askerlerin kullanacağı gündelik malzemeler olmakla birlikte az miktarda mühimmat ve savaş araç gereci de yer almaktadır.

2.ZAHİRE TEMİNİ

Osmanlı Devleti'nde askeri organizasyonların başarıya ulaşabilmesi, askerlerin ve hayvanların iyi beslenmesi ile doğru orantılıdır. Askerlerin erzakının yanında, yük taşıyan hayvanların yem temini meselesi de önemli bir konudur. (İşbilir,2002:151) Seferdeki askerler

için buğday ve un tedarikinin yanında sefer esnasında kullanılan veya tüketilen hayvanlar için arpa da önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu hayvanların ihtiyaçları insanlara göre 3-4 kat daha fazladır (Kuzucu, 2017:76).

Devlet, sefere çıkacak olan ordunun beslenmesi için gerekli zahireyi nüzül ve sürsat ile karşılayamadığı dönemlerde bu açığı iştirâ yani zahire satın alma yoluyla kapatmaya çalışmaktaydı. İştirâda halk, devletin ihtiyaç duyduğu zahireyi piyasa fiyatlarından devlete satmakta idi. Bu uygulamada her kazânın sefer hazırlıkları sırasında merkezi yerlerdeki ambarlara zahire depolamak veya sefere giden yahut dönen orduların ihtiyacını temin etmek üzere bedeli mukabilinde satın aldığı zahireye “iştirâ zahiresi” adı verilirdi (Kütükoğlu, 1999 : 160). İştirâ zahiresinin miktarı önceden kazâlara dağıtılmakta böylece bu uygulama bir yükümlülük halini almaktaydı (Tabakoğlu,1985 :160).

İncelenen dönemde Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü siyasi ve askeri faaliyetlerin Diyarbakır Eyâleti ve Amid Kazâsı'na bir diğer etkisi eyâlet genelinden ve Amid Kazâsı'ndan gerçekleştirilen iştirâ zahiresi alımıdır. Bu dönemde eyâlet geneli ve Amid Kazâsı'ndan satın alınarak ilgili yerlere gönderilen buğday ve arpa miktarları arşiv vesikaları çerçevesinde incelemeye tabi tutulmuştur.

Amid voyvodasına gönderilen 15 Ekim 1731 tarihli bir fermânda eyâletten satın alınması istenen 40.000 İstanbul kilesi arpa ve 60.000 İstanbul kilesi buğdaydan, Amid Kazâsı'nın Şark ve Garb Nahiyeleri'ne yüz altmış kile arpa düşmüştür. Bu miktarın nahiyelere ne şekilde tevzi edildiğine dair bir bilgi mevcut değildir (Mevkufat Defterleri, 20532:3).

Amid voyvodası Semanzâde Hüseyin Ağa'ya gönderilen 20 Mart 1733 tarihli başka bir fermânda Bağdat valisi Ahmet Paşa'nın mahiyetinde bulunan askerlerin günlük ihtiyaçları için Diyarbakır Eyâleti'den 40.000 İstanbul kilesi buğday ve 60.000 İstanbul kilesi arpanın Amid voyvodası Semanzade Hüseyin Ağa tarafından satın alınması emredilmektedir (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 310:55). Bu fermâna göre eyâlet geneline tevzi edilen arpa ve buğdaydan Amid Kazâsı'nın Şark ve Garb Nahiyeleri'nin hissesine sekiz yüz kile buğday ve bin kile arpa düşmüştür (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 310:51). Ancak nahiyelerin hissesine düşen miktar ahali tarafından karşılanamamıştır. Şark-i Amid Nahiyesi'nden yüz on dört kile buğday ve yüz elli bir buçuk kile arpa, Garb-i Amid Nahiyesi'nden seksen altı kile buğday ve doksan sekiz buçuk kile arpa satışı gerçekleşmiştir.

Amid kadısına ve voyvodasına ve âyân-ı vilâyete gönderilen 26 Haziran 1740 tarihli fermânda Bağdat Kalesi'nde stoklanmak üzere eyâlet genelinden 40.000 İstanbul kilesi buğday ve 60.000 kile arpanın Amid voyvodası Semanzade Hüseyin tarafından satın alınması emredilmektedir (Mühimme Defteri, 147:178).

Diyarbakır valisi Çeteci Abdullah Paşa ve Amid kadısına gönderilen 21 Ağustos 1740 tarihli başka bir fermânda eyâlet genelinden satın alınması istenilen 40.000 İstanbul kilesi buğday ve 60.000 İstanbul kilesi arpanın halktan satın alınırken, buğdayın her kilesinin otuz akçeden, arpanın her kilesinin yirmişer akçe üzerinden hesap edilerek halktan satın alınması istenilmiştir. (Diyarbakır Şeriyeye Sicili,360:101) Bu iştirâ emrine göre Amid Kazâsı'nın Şark ve Garb Nahiyeleri'nden iki yüz İstanbul kilesi buğday ve iki yüz İstanbul kilesi arpa satın alınmıştır (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 360:94).

Bu dönemde Diyarbakır Eyâleti'nden Bağdat Kalesi'nde bulunan askerler için sürekli zahire satın alındığı görülmektedir. Diyarbakır Eyâleti'ne gönderilen 23 Ekim 1747 tarihli fermânda, Bağdat Kalesi'nde bulunan askerlerin tayinatları için Diyarbakır Eyâleti'nde bulunan Salat, Berazi Kazâları ile Amid'in Şark ve Garb Nahiyelerinden 50.000 kile buğdayın satın alınarak kelek sandalları ile Bağdat'a gönderilmesi istenmiştir. Ahaliden satın alınacak

buğdayın her kilesinin elli akçe hesabı üzerinden satın alınması emredilmiştir. Satın alınması istenilen 50.000 kile buğdaydan Amid'in Şark ve Garb Nahiyeleri'ne 1150 İstanbul kilesi buğday tevzi edilmiştir (Diyarbakır Şeriyeye Sicili, 313:75). Ancak bu miktarın nahiyelere ne şekilde dağıtıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İncelenen dönemde Amid Kazâsı'ndan satın alınan hububatın nahiyelere tevzi, cins ve miktarları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 2: Amid Kazâsı'ndan Satın Alınan Hububatın Cinsi ve Miktarı⁶

Şark-i Amid Nahiyesi		Garb-i Amid Nahiyesi		TARİH
Buğday (Kile)	Arpa (Kile)	Buğday (Kile)	Arpa (Kile)	
114	151.5	86	98.5	21 Mart 1733
---	578	---	422	23 Ekim 1740
2220	---	1205	---	15 Nisan 1747
1150	---	1150	---	23 Ekim 1747

İncelenen dönem içerisinde Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasî faaliyetlerinin Diyarbakır Eyâleti ve Amid Kazâsı'na hem askeri, hem de iktisadî olarak yansımaları olmuştur. Bu dönemde bölge genelinden cepheye asker, cephane ve zahire temininin sağlanmasında eyâlet geneline ve Amid Kazâsı'na düşen görevlerin yerel yöneticiler tarafından mümkün olduğunca yerine getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yine verilen bilgilerden kazânın nahiyeleri ile birlikte devlet tarafından istenilen asker, cephane, malzeme ve zahireye katkısının büyük olduğu arşiv vesikalarından anlaşılmaktadır.

SONUÇ

XVIII. yüzyılda Amid Kazâsı, stratejik konumu nedeniyle özellikle doğuda İran ile yapılan savaşlarda önemli bir şehirlerden birisidir. Devletin askeri organizasyonlar sırasında Diyarbakır Eyâleti ve Amid Kazâsı'ndan cephane, malzeme, gıda maddeleri ve asker temininde önemli miktarda kaynak elde ettiği anlaşılmaktadır. Amid Kazâsı ise kendisine gönderilen emirler dâhilinde başta Bağdat olmak üzere çevre bölgelerin gıda maddeleri ihtiyacını giderdiği gibi gerektiğinde savaşlarda yer alması için önemli miktarda askeri temin ettiği de görülmektedir.

İncelenen dönemde Amid Kazâsı'nın, çevresindeki askeri öneme sahip yerlere mühimmat sevk edilmesinde önemli bir noktada olduğu anlaşılmaktadır. Güneyde Bağdat'ın gıda ve cephane ihtiyacını gideren Amid Kazâsı, doğudan batıya sevk edilecek askerlerin de uğrak noktası konumundadır. Amid Kazâsı, doğuda İran ile yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti'ne malzeme ve gıda ürünleri hususunda destekçi olurken, batıda Avusturya ve Rusya ile yapılan harplerde orduya asker tedariki yönünden ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak; XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin doğuda ve batıda giriştiği siyasi ve askeri mücadelelerde Amid Kazâsı devletin kendisine biçtiği rolü mümkün olduğu ölçüde yerine getirmeye çalışmıştır. Devletin askeri seferlerde ihtiyaç duyduğu her türlü malzemenin ve askerlerin temin edilmesinde Amid Kazâsı'nın önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır.

⁶Bu tablonun hazırlanmasında 310, 360 ve 313 numaralı Diyarbakır şeriyeye sicillerinden istifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Diyarbakır Şeriyye Sicilleri: 310, 360, 313.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Mevkufat Defterleri: 20532.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cevdet, Askeriye: 14172.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Mühimme Defteri: 147.

İşbilir, Ö. (2002). “Osmanlı Ordularının İaşe ve İkmali: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği”. *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. X. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Uzunçarşılı, İ.H. (2010). *Osmanlı Tarihi*, C.4/1. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kuzucu, S. (2017). *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453-1789)*. İstanbul: Kitabevi Yayınevi.

Kütükoğlu , M. (1999). *Osmanlı Devleti Tarihi. Cilt.2*. İstanbul:Zaman Yayınları.

Tabakoğlu, A. (1985). *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yıldız, H. (2006). Hadi Osmanlı Sefere (Prut Seferinde Organizasyon ve Lojistik). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.